

АНДРИЋ БЕЗ МОСТА ИЛИ „ПЛИВАТИ И ИСПЛИВАТИ!”

Андрићева приповијетка „На обали” завршава се једном, на први поглед, сасвим обичном реченицом која *зласи*: „Пливати и испливати”! Поменута реченица, међутим, има довољно потенцијала да око себе исплете густо клупко тумачења која откривају њену посебност и значај, како за заокруженост и поентирање у границама саме приче, тако и за поруку коју та прича одашиље и изван граница сопственог текста; јер границе текста ипак нису и границе приче. Приповијетка „На обали” није најбоље Андрићево дјело, али је књижевна чаролија у њој довољно јака да заинтригира и најпроницљивије читаоце. Сем тога, тешко је повјеровати да би један Андрић у својој шездесетој години (приповијетка је објављена 1952. у загребачкој *Рејублици*), у периоду када иза себе има изузетну књижевну каријеру и када приводи крају своје ремек-дјело, штампао приповијетку коју сматра слабијим умјетничким остварењем.

Загонетност цитиране реченице могла би се обзнанити констатацијом да се ова реченица чује гласно (што нам сугерише узвичник на њеном крају), иако, парадоксално, није изговорена наглас. Она, међутим, не представља тек унутрашњи монолог, већ борбени поклич који одјекује у дубини душе усамљеног ратника; судбоносни крик воље за борбом којим се завршава прича, али који, симболично, тек треба да најави оно што након приче слиједи – борбу саму. Како би се борбени поклич без саме борбе претворио у потрошен урлик, много је важније да се оно што поменута реченица покушава да антиципира *види* (кроз борбу која ће се водити), него да се *чује*. Другим ријечима, умјесто да њено дејство престане након њеног изговарања, она треба да испуни и прожме цијело биће, да у психу појединца утемељи и свеprisутном учини мотивишућу идеју чија трајност неће престати барем за толико колико траје и борба; ма какав исход те борбе био. Према томе, реченица „Пливати и испливати!” свој пуни смисао остварује тек својом конкретизацијом кроз дјелање које дозива, а не својим изговарањем. Да је у самој причи *изговорена* гласно била би обесмишљена, јер нико сем Марка који би је изговорио не би могао да је разумије. Са овим закључком разоткрива се

и смијер у којем је поменута реченица упућена: она је хитац који је испален (и који се чује) само изван текста приповијетке – хитац испален према читаоцу који би могао да је схвати.

Насупрот посљедњој реченици, којом се инсистира на циљу, на акцији, борби и раду, на испуњености, стоји бајка према којој Андрићев пливајући субјект осјећа презир и гађење. Таквим несвакидашњим осјећањем према нечему што је само по себи лијепо и добро (према бајци) Андрић онеобичава своју приповијетку, али то осјећање мотивише избором бајке који имплицира један другачији животни стил – стил који, за разлику од пливања, не подразумијева никав отпор воденим струјама па самим тим ни никакве напоре, никакву пуноћу. Тај стил могуће је описати као плутање. За разлику од многих бајки, чији су јунаци, заправо, јунаци акције који се за њен срећан крај боре и жртвују улажући у њега своју врлину/способност, јунакиња бајке о удовици и златном прстену препуштена је стихији судбине. Њена потенцијална врлина могла би да буде вјера у Бога, али пошто се та вјера манифестује само кроз жаљење, њена дубина је упитна. Проналазак златног прстена са драгоцјеним алмазом у утроби младице за удовицу и њену породицу значио је спас од сиромаштва, али нико у тој бајци није носилац наглашене врлине или воље, није јунак акције већ плутајући субјект који се предаје, субјект због чијег краја можемо бити срећни, али који не може представљати узор ни завриједити дивљење. Марков анимозитет према бајци, међутим, не произилази из ње саме већ из његовог уочавања њене везе са свијетом који је приповиједа, везе са животом и људима какви га окружују и какве познаје, средином у којој одраста, са његовим оцем и његовим стрицем. То су људи који су изабрали да живе линијом мањег отпора, да плутају и сањају о златном прстену, умјесто да се за њега боре. Сцена у којој причање бајке има обрнуто дејство, сцена у којој бајка умјесто слушаоца успављује приповједача, открива једну тужну истину о томе због кога се она уопште прича: због оних који је причају, умјесто због онога који је слуша. Она је њихова жалосна терапија, њихово средство за смирење које оправдава њихово плутање / њихову предају и утјеха која продужава наду да златно прстење пада с неба. Умјесто таквог „робовања животу” Марко одлучује да живи: да исплива своју бајку. Јер бајке се *не илутују*. Оне се *испливавају*.

Сада је већ одавно постало јасно да су ријека и пливање какве срећемо на почетку приповијетке са посљедњим Марковим скоком добили нова значења: ријека више не представља само географски феномен или градско купалиште, већ се трансформише у метафору једног суровог живота чијим је струјама, вировима и брзацима Марко одлучио да се супротстави *ибливањем*, умјесто да им се преда *илутињем*. Међутим, пливање као концепт отпора пркоси и нечему што Андрићева приповијетка прећуткује, а до чега плутање, прије или касније, неминовно до-

води – бесповратном потонућу. Тако приповијетка пред читаоца поставља избор који му нуди и сам живот: да плива и исплива или да плута и потоне.

Величина Марковог скока, величина Марковог пливања је, међутим, у томе што је он одлучио да заплива онда када је све потонуло. Или када су сви мислили да је потонуло.

Симболика пливања се овде, ипак, не завршава: уклопљено као симбол у Андрићеву поетику, оно постаје алтернатива мосту! Гледано хронолошки, приповијетка „На обали” објављена је након приповијетке „Мост на Жепи”, есеја „Мостови” и романа *На Дрини ћурија*. Интересантно је то што је радња ове приповијетке смјештена баш на Дрину, у Вишеград – тамо гдје ће мост увијек значити много. Међутим, за разлику од поменутих текстова, гдје се мостови јављају као вишезначни, моћни симболи који, попут пливања у овој причи, „подсјећају на циљ коме служе”, на тежњу да се „премости и савлада ријека, бесмисао, неред, сиромаштво или смрт”, оvdје се присуство моста своди на једва примјетну, узгред поменуту грађевину којој је одузета њена некадашња симболичка аура. Мост више не значи премошћавање, више га не олакшава. Будућност која долази захтијева веће напоре. Да ли нам се то са овом приповијетком открива један другачији, познији Андрић, који антиципира вријеме без мостова у којем нам још једино преостаје да запливамо? Јер наша је воља, наш напоран рад, наша борба, наш једини преостали мост.

Марко ТОШОВИЋ